

שער העבודה

נושא העבודה

הפרוצדורה של השבת האבדה

תאריך: ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בחרתי דווקא בנושא העוסק בפרוצדורה בהשבת אבדה משום שנושא זה הוא נושא הקרוב לליבי. כאשר בחרתי בנושא זה עלה לי הרעיון כיצד אוכל לעזור לבני משפחתי כאשר הם מוצאים אבדה כלשהי או כאשר הם מאבדים אבדה כלשהי. כאשר הייתי בגיל המצוות מצאתי תכשיט יקר ערך שכנראה היה לו ערך סנטימנטלי עבור האדם שאיבד אותו. בגיל זה לא עלה בדעתי כיצד אני אמור להשיב את האבדה לבעליה משום שלא למדתי על השבת אבדה במשפט הישראלי ולכן שאלתי את הורי כיצד אני אמור לגרום לבעליה לחפש אחר תכשיט יקר הערך וכיצד אני אמור להשיב תכשיט זה. כשהתחלתי

במסע החיפוש אחר הבעלים של התכשיט לראשונה הגעתי לאזור שבו מצאתי את האבדה, המקום היה עמוס באנשים כך שהבנתי שאת הבעלים כנראה אני לא אמצא, לאחר מכן חשבתי כיצד אני אוכל עוד לגרום לבעלים לשוב לבעליה, לכן חשבתי לפרסם מודעה שנמצא ערך יקר ערך אך הבנתי לאחר מכן שזוהי טעות כאשר כל אדם עלול לומר שהחפץ שלו, לכן החלטתי לערוך מבחן ורק כאשר האדם יראה לי תצלום של התכשיט, יספר לי עליו כיצד הוא נראה, מהו גודלו, מהו צבעו רק אז כאשר האדם שיעשה זאת יקבל את התכשיט שאמור להיות שלו. אכן כך עשיתי לאחר בדיקות רבות שהורי ואני ערכנו נמצאה אישה בגיל מבוגר שהביאה תצלום של התכשיט שבו היא אמרה שהחפץ הוא היה שלה כאשר התכשיט עבר מדור לדור במשך שנים רבות, היא תיארה את התכשיט באופן מדויק להפליא לכן אני והורי הבאנו לה את התכשיט. כך גם כאשר לא ידעתי על השבת אבדה במשפט הישראלי והעברי עדיין הצלחתי להשיב את האבדה לבעליה. על כן הנושא הזה עניין אותי ובחרתי לחקור אותו לעומק.

תוכן

תוכן העניינים

2	הקדמה אישית	פרק ראשון
4-5	מבוא	פרק שני
6-15	משפט עברי	פרק שלישי

16-20	משפט ישראלי	פרק רביעי
21-23	השוואת המשפט הישראלי למשפט העברי	פרק חמישי
24	נקודת מבט אישית	פרק שישי
25		ביבליוגרפיה

מבוא

השבת אבדה הינה פעולה של החזרת אבדה לבעליה. שיטות משפט שונות מתמודדות עם מצב שבו הבעלים של נכס מיטלטלין מאבד את הנכס, כלומר הנכס יוצא משליטת הבעלים.

חובת השבת אבדה כוללת הוראות אלו מאמצים מוטל על המוצא לנקוט כדי להחזיר את האבדה. בשלב שני, הכללים קובעים מתי מתייאשים מהמאמצים להשיב, ובשלב זה עוברת האבדה לבעלות המוצא.

ישנם כללים הן בהלכה היהודית והן במשפט הישראלי.

על פי ההלכה היהודית:

השבת אבדה היא מצוות עשה שבין אדם לחברו המחייבת להחזיר אבדה לבעליה. במצווה זו מחויב כל זמן שהאבדה אצלו גם אם הבעלים התייאש מהאבדה (לאחר שמצאה), וכל זמן שלא רוצה להשיב את האבדה מבטל מצוות עשה. כמו כן יש מצוות לא תעשה האוסרת על המוצא להתעלם מהאבדה שמצא.

על פי המשפט הישראלי :

חוק השבת אבדה, תשל"ג-1973, מסדיר את הטיפול באבדות. כמו הדין העברי, הוא מתייחס לשני השלבים: ראשית מה חייב המוצא לעשות באבדה, ושנית - מתי הופכת האבדה לרכושו של המוצא.

בעבודה זו אחקור נושא זה ע"י מאמרים חוקים פסיקה והן מקורות הלכתיים ויהודיים, וכן אסביר את הנושא הן בפן העברי והן בפן הישראלי ואך אערוך השוואה בניהם.

נושא העבודה עוסק בפרוצדורה של השבת האבדה.

מטרותיה העיקריות של נושא זה היא מצוות עשה שבין אדם לחברו המחייבת להחזיר אבדה לבעליה. במצווה זו מחויב כל זמן שהאבדה אצלו גם אם הבעלים התייאש מהאבדה (לאחר שמצאה), וכל זמן שלא רוצה להשיב את האבדה מבטל מצוות עשה. כמו כן יש מצוות לא תעשה האוסרת על המוצא להתעלם מהאבדה שמצא, בנוגע לפרוצדורה של השבת האבדה במשפט הישראלי כאשר המקור לשם החוק נובע מהמשפט העברי וכמו כן גם מהותו ומטרתו של החוק נבעו ונולדו, התבססו והסתמכו על המשפט העברי. החוק מגדיר אבדה: מיטלטלין שאבדו לבעליהן או שבנסיבות העניין יש להניח שיצאו משליטתו.

שאלות נוספות אשר בעזרתן נבין את הנושא לעומק וכך נבין מהי הפרוצדורה של השבת האבדה והשאלות הן:

1. כיצד אדם אמור לנהוג כאשר מצא אבדה.

2. מה אדם אמור לעשות כאשר מצא סכום כסף.

3. מה אדם אמור לעשות כאשר מצא חיה.

4. מהן ההלכות בפרוצדורה של השבת האבדה במשפט העברי והישראלי.

דרך העבודה שאני אחקור בנושא זה תהיה בעזרת האמצעים הבאים: ספרי העמותה של "נוער שוחר משפט עברי", אנציקלופדיות, אתרים מוסמכים למציאת נושאים במשפט העברי וכן גם הישראלי.

משפט עברי

מקור המצווה:

"לא-תראה את-שור אחיך או את-שיו, נדחים, והתעלמת, מהם: השב תשיבם, לאחיך. ואם-לא קרוב אחיך אליך, ולא ידעתו--ואספתו, אל-תוך ביתך, והיה עמך עד דרש אחיך אתו, והשבתו לו. וכן תעשה לחמרו, וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל-אבדת אחיך אשר-תאבד ממנו, ומצאתה: לא תוכל, להתעלים." (דברים ד א-ג)

מצווה זו מבוארת, שאמר בתורה (שמות כג ד) כי תפגע שור אויבך או חמורו תועה השב תשיבנו לו, והוסיף בכאן לאמר "נדחים", כי "תועה" שתעה מדרכו ויכול להטותו הדרך בלא עמל גדול, ועתה הזכיר "נדחים" שברחו ממנו והרחיקו. והזכיר "שה" שהוא כאבד, ולכך ביאר בכאן ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך. ואמר

וכן תעשה לחמורו, שהוא בהמה טמאה, וכן תעשה לשמלתו, אע"פ שאין השמלה חביבה על בעליה כבעלי החיים ואין ההפסד בה מצוי כבהם שאפשר שימותו, וכן תעשה לכל אבדת אחיך, מכל כלי ביתו אף על פי שאינן חביבין כשמלתו אשר יכסה בה: ועל מדרש רבותינו ((ספרי מה, ב"מ ל.)) הוסיף עוד מכאן דברים רבים, כגון והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם, השב, אפילו מאה פעמים (ב"מ לא.), תשיבם, אפילו לגנתו ולחרבתו (שם), והחזירה בסימנים, ודברים אחרים נדרשים בפרשה.

עלייה לירושלים: (ספר דברים)

אדם שמוצא אבדה חייב להכריז עליה, לעלות לרגל לירושלים למקום שנקרא "אבן הטוען" ולהכריז על האבדה אותה מצא. הרעיון מאחורי החיוב להכריז על האבדה שלוש פעמים (בשלושת הרגלים - חג סוכות פסח ושבועות) הוא שבשלושת הרגלים נמצאים כל עם ישראל בירושלים, והסיכוי שהאדם שאבדה לו האבדה יוכל לזהותה ולקבלה לחזרה לרשותו גדול.

במידה ובעל האבדה לא נמצא "יהיה מונח עד שיבוא אליהו", דהיינו עד שיבוא המשיח הוא - המוצא, צריך להחזיק באבדה, למקרה שיופיע בעל האבדה.

ישנן סוגי אבדות שמוותר למכור כיוון שהתחזוקה והטיפול בהן הם מורכבים. לדוגמה: בעלי חיים

הכסף מהמכירה נשמר עבור המאבד ויימסר לו כשיבוא.

ייאוש:

ישנם מצבים שגם אדם המוצא אבדה בעלת ערך עם סימנים לא יהיה חייב להחזירה ותהיה שייכת לו, וזאת במצב של ייאוש בעלים. לדוגמה: אדם המוצא אבדה לאחר שיטפון.

יתרה מכך גם אם אני יודע למי שייכת האבדה במצב כזה איני חייב להחזיר לו, מכיוון שיש מצב של ייאוש, אבל ראוי ורצוי (לפנים משורת הדין) שאחזיר לו.

גם אדם שמוצא אבדה במקום שהרוב אינם יהודים אינו חייב להחזיר.

השבת אבדה במשנה: (תנאים, תחילת המאה השלישית)

המשנה מגדירה את היחס לאבדה בעיקר סביב המושג סימן.

הקריטריון של קיומם או אי קיומם של סימנים באבדה מגדיר את חובת המוצא ביחס להשבת אבדה. ההנחה היא שאם באבדה מצוי סימן או "שינוי" כלשהוא, יתאמץ המאבד להשיבה אליו ולא יתייאש ממנה בקלות.

משנה א'

המשנה פותחת בשאלה: "מהן האבדות שהמוצא יכול להשאיר אצלו ולא חייב להשיב אותן (להכריז עליהן).

רבי מאיר – אבדות שהמשותף ביניהן הוא שאין באבדה שום סימן ולכן אין הבעלים יכול להוכיח את בעלותו עליהן (חפצים שנעשו ביצור אחד כגון: מטבעות, ככרות לחם וכו')
רבי יהודה – במקרה שיש שינוי מסוים במצב האבדה, גם אם אין עליה סימן, עצם השינוי מהווה סימן בעצמו ("ככר ובתוכו מעות").

רבי שמעון – "כל כלי אינפרא" (כלים תעשייתיים שנוצרו ביצור סדרתי) – אין חייב להכריז

מה הכלל שמוסיף רבי שמעון על רבי מאיר לגבי אבדה שאין בה סימן? התלמוד מסביר שלדעת רבי שמעון, אף על פי שיש ומחזירים אבדה בטביעת עין כגון לתלמיד חכם הנאמן בדיבורו, מכל מקום, המוצא כלים חדשים שעדין אין לבעליהם טביעת עין אף לגבי תלמיד חכם אינו חייב להכריז.

משנה ב'

השאלה: ביחס לאילו מציאות אנו מחויבים בהכרזה. השבה?

המכנה המשותף – בכולן יש סימנים מיוחדים ו/או שמקום בהימצאם הוא ייחודי והופך סימן מיוחד עבורם.

אבדות אלו, סביר שבשל הסימן שבהם בעליהם יחפשו אותם.

משנה ה'

"אף השמלה הייתה בכלל כל אלה" – המשנה מתייחסת לעובדה התמוהה שבנוסח המצווה בספר דברים מצוות אבדת השמלה באופן מיוחד למרות שניתן להבין שגם אבדת שמלה יש להשיב (כמו שה וחמור "וכל אבדת אחיד").

חזרה מיותרת (לכאורה) זו, לומדת המשנה שלא סתם מצוינת השמלה באופן מיוחד, אלא משום ששמלה, שהייתה נתפרת באופן מיוחד ולא בדך! יצור סדרתי, יש לה תמיד סימנים ותמיד המאבד ידרוש אותה, כך יש להניח ולהתייחס לכל שאר אבדות שיש בה סימנים- שתמיד יקבעו אותן וחייבים בהשבתן.

משנה ו'

המשנה שואלת – "עד מתי חייבים להכריז?" כלומר – מהי תקופת המחויבות בהשבת אבדה (אורך תקופת ההכרזה).

מוצגות 2 שיטות :

ר' מאיר – חובת ההשבה לתקופה קצרה והיא מקומית בלבד "עד שידעו בה שכניו".

ר' יהודה- מאריך את תקופת ההכרזה והיקפה- טוען שיש לטרוח ולהכריז בשלושת הרגלים, ואחרי האחרון לחכות עוד שבעה ימים כדי לאפשר למי ששמע בירושלים את הכרזת המוצאים לחזור למקום מגוריו (עד מהלך שלושה ימים), לידע את אנשי המקום באבדות שנמצאו (ואולי לגלות שהן שלו בעצם).

משגליה המשבר שאכן מדובר באבדנו שלו ילך לירושלים (עוד שלושה ימים) וביום השביעי יכריז שזו אבדנו.

השבת אבדה בתלמוד: (תלמוד)

מחלקת אבדות ומציאות

"תנו רבנן"- ברייתא. הברייתא מפרשת את המשנה שקראנו .

הברייתא מתארת שלושה שלבים היסטוריים בהתפתחות הנוהג להכריז אבדה:

תקופה א': (לפי שיטתו של ר' יהודה) - הכרזה במשך שלושה רגלים ועוד שבעה ימים לאחר הרגל האחרון.

תקופה ב': כשחרב בית המקדש ולא הייתה יותר עליה לרגל הכריזו רק בבתי כנסיות ובבתי מדרש שבמקום מגורי המוצא.

תקופה ג': (לפי שיטתו של ר' מאיר) - "כשרבו האנסין" - בימי השלטון הפרסי הפקחים היו מלאימים לאוצר המלך את האבדות שהוכרזו עליהן, לכן הגבילו את ההכרזה למעגל השכנים והמידעים בלבד.

(הגמרא אם כן, מציגה את שתי השיטות של ר' יהודה ור' מאיר במשנה לא כהבדל עקרוני אלא כשיטות שונות שהזדקקו להן בתקופות שונות על רקע השינויים הפוליטיים והחברתיים שהתחוללו).

"תנו רבנן" - ברייתא נוספת.

"אבן הטוען" - המקום בירושלים שם הכריזו על אבדות. האבן מהווה סמל להתנהגות טובה בין אדם לחברו.

(לכן בסיפור חוני המעגל - כשבני אדם מתנהגים רע מבחינה מוסרית - אלוהים שלח אותם לאבן הטוען - כדי לראות שהמים שבאמצעותם הציף את הארץ כעונש - מכסים את האבן הטוען)

היום את "אבן הטוען" מחליפים מחלקת השבת אבדות במשטרה, בתחנה המרכזית וכו'.

מהלך הסוגיה

"תנו רבנן.... לשכניו ומיודעיו, ודיו" - ברייתא (מקור תנאי)

"מאי משרבו האנסין... דאמרי אבידתא למלכא - גמרא. (מקור אמוראי).

"תנו רבנן".....אם נמחית אבן הטוען " ברייתא. (מקור תנאי).

אבדה אוכלת

משנה ז' - מסכת בבא מציעא פרק ב'

המשנה מבררת את מידת אחריותו של המוצא למציאתו.

לגבי מציאה של בעל חיים היא מבחינה בין :

כזה ש"עושה ואוכל"- המניב תפוקה מעבר לזה שהו צורך (כמו פרה, תרנגולת, חמור).

לבין כזה שהוא צורך בלבד(חתול למשל).

ביחס לזה "עושה ואוכל"- ניתן להחזיק בו ולהשתמש בו.

ביחס לזה "אוכל ואין עושה"- ניתן למכור אותו.

מאין המשנה לומדת זאת ? מהביטוי "והשיבותו לו"- הטבעי הוא שהיה נאמר "ותשוב לו" - אבל "והשיבותו לו"- פירושו השב אותו בערכו- כלומר לא יותר מדי ולא פחות מדי.

אתה צריך להחזיר את הערך של האבדה, ואם יש לך יותר הוצאות- אז אתה מחזיר כביכול יותר מדי.

בהמשך דנה המשנה בשאלה : אם מכרתי אבדת בעל חיים שאין עושה אך אוכל, מה יהיה גורל הכסף שקיבלתי עבורה האם ניתן להשתמש בו כהלוואה, כשם שניתן להשתמש בתנובה שהפיק בע"ח מניב או שכל שימוש בכסף זה אסור ?

תשובת המשנה לקוחה מעולם החוק של דיני שומרים- ומציגה את הרציונל הבא :

ר' טרפון : רואה במוצא "שומר בשכר"- ולכן מותר להשתמש בכסף, ומשום שאנו נהנים ממנו- כשומרי שכר שמקבלים שכר עבור השמירה, אנו גם מחויבים לגבוי את האבדה.

ר' עקיבא : רואה במוצא "שומר חינם"- אסור להשתמש בכסף, כשומרי חינם שלא מקבלים שכר עבור השמירה, ומשום כך אם יאבדו גם לא נתחייב בעבורם.

על אווזים, תרנגולות ושאר מציאות- תלמוד בבלי פ בבא מציעא, דף כ"ח עמ' ב'.

"ולעולם"?

הגמרא פותחת בשאלה "עד מתי המוצא את האבדה?"

כלומר: הנצח על המוצא לשמור ולדאוג לאבדה שמצא?

השאלה מתייחסת ל"כל דבר שעושה ואוכל" – שכן ישנה בעיתיות עם הגישה האידיאלית של המקרא שמדברת על "עד דרוש אחיך אותו", משום שבע"ח מזדקנים עם הזמן ולכן הם אוכלים יותר מאשר עושים.

לכן הגמרא מנסה לעצב הלכה ריאלית שתענה על הבעיה: עד כמה יש לשמור על בע"ח שונים וממתי מותר למכרם ולשמור עבור הבעלים את שוויים בכסף.

הגמרא מצטטת שתי ברייתות – שמתחילות ב"תניא נמי הכי" = שנינו גם כן.

הברייתא הראשונה – שיטתו של ר' נחמן בשם ר' שמואל = השיטה המחמירה על פיה:

בע"ח עושים ואוכלים – יש לשמור שנים עשר חודשים. (פרה, חמור)

עגלים וסייחים – שלושה חודשים

אווזים ותרנגולים – שלושים יום

בתום תקופות אלו על המוצא לאמוד ולהעריך את שוויים ולמכרם.

הברייתא השנייה – שיטתו של ר' נחמן בר יצחק = השיטה המקלה על פיה:

בע"ח עושים ואוכלים – בהמות גסות + תרנגולות (שמטילות ביצים בניגוד לתרנגולים) – שנים עשר חודשים.

עגלים וסייחים – שלושה ימים

אווזים ותרנגולים – שלושה ימים.

סיפור א'	סיפור ב'
הסיפור הראשון מתאר את חילופי הדברים שבין רב יהודה לרב מר שמואל בשוק	הסיפור השני מתאר את חילופי הדברים שבין רבא לרב רב נחמן בשוק הרצענים. ויש

<p>החייטים, הגריסים. אומרים בשוק החכמים.</p>	<p>השאלה ההלכתית: לו נמצא כאן ארנק מה היה דינו? האם יש להכריז עליו או שיכול לעצמו לקחת לעצמו?</p>
<p>השאלה ההלכתית: : לו נמצא כאן ארנק מה היה דינו? האם יש להכריז עליו או שיכול המוצא לקחת לעצמו?</p>	<p>השאלה ההלכתית: לו נמצא כאן ארנק מה היה דינו? האם יש להכריז עליו או שיכול המוצא לקחת לעצמו?</p>
<p>הנימוק: הפסיקה מבוססת על ההנחה שהמאבד כבר התייאש: מקום המציאה, השוק, יוצר סבירות גבוהה שהמאבד התייאש מהאבדה ומעניק לגיטימיות למוצא לאמץ אותה לעצמו.</p>	<p>הנימוק: הפסיקה מבוססת על ההנחה שהמאבד כבר התייאש: מקום המציאה, השוק, יוצר סבירות גבוהה שהמאבד התייאש מהאבדה ומעניק לגיטימיות למוצא לאמץ אותה לעצמו.</p>
<p>רבא מקשה קושיה: "בא ישראל ונתן בה סימן, מהו? לאחר זמן מה בא יהודי ונתן סימן בארנק, מהו הדין? הוא מוסיף נתון חדש, שאנו מכירים מהמשנה ושואל את השאלה הבאה: מה דין המציאה אם יש בה סימן?</p>	<p>רב יהודה מקשה קושיה: "בא ישראל ונתן בה סימן, מהו?! "לאחר זמן בא יהודי ונתן סימן בארנק, מהו הדין? הוא מוסיף נתון חדש, שאנו מכירים מהמשנה ושואל את השאלה הבאה: מה דין המציאה אם יש בה סימן?</p>
<p>תשובתו של רב נחמן: "הרי אלו שלו" מכאן אנו למדים שהסיפור השני מבטל את ההבחנה בין אבדה שיש בה סימן לכזו שאין בה סימן וקובע לשתיהן אותו הדין, כדין אבדה שאין בה סימן ולכן שייכת למוצא. רב נחמן עקבי בתפיסה שהשוק יוצר סבירות של ייאוש שלדעתו תקף יותר מהקריטריון והמחויבות שיוצר המושג "סימן".</p>	<p>תשובתו של מר שמואל: "חייב להחזיר".</p>
<p>רבא מתאר את התוצאות האפשריות של פסיקה כזו: "והלא עומד וצווח" המאבד המזהה את האבדה שלו יתבע בזעקות את מה ששייך לו.</p>	<p>רב יהודה מקשה קושיה: "תרתני?! שתי הפסיקות שקבע שמואל סותרות זו את זו: הפסיקה הראשונה: "הרי אלו שלו" מבוססת על ההנחה שהמאבד כבר התייאש. לעומת זאת, הפסיקה השנייה, שיש להחזיר את האבדה למי שנתן בה סימנים, מתבססת על ההנחה שהמאבד לא התייאש עדיין. כלומר, איך תתכנה שתי התשובות שאתה נותן במקביל? הרי אם המקום מהווה ייאוש, לא משנה שיש באבדה סימן משום שבכל מקרה הבעלים התייאש.</p>
<p>משיב רב נחמן: "נעשה כצווח על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים". המאבד יכול לצווח אך לא יקבל את האבדה שהפכה באופן לגיטימי לרכוש המוצא וכעת היא אבודה בשבילו כמו שביתו- לו נפל היה אבוד עבורו או ספינתו לו טבעה בים, ובשפתנו: , זו הבעיה שלו". ז"א שרב נחמן פוסק שלא לפנים</p>	<p>תשובתו של מר שמואל: הפסיקה השנייה שהוא נתן- ההוראה להשיב את האבדה במקרה של סימן היא לא מידת הדין (= לפני שורת הדין) אלא לפני משורת הדין בלבד. לפעמים יש צורך להתנהג בחסד וברחמים מעבר למה שהחוק דורש. שמואל שדורש להשיב אבדה שנמצאה בשוק, שיש בה סימן לבעליה, בכל זאת רואה במעשה זה מעשה</p>

משורת דין.	שלפנים משורת הדי (לכתחילה אבדה זו מותרת למוצא אך מר שמואל מעודד מוסריות להתגבר על הפיתוי ולהשיבה לבעליה).
	כדי לחזק את הדרישה של רב שמואל, שהיא מעבר לדרישות החוק, מזכיר עורך הסוגיה את המעשה שארע לאביו של שמואל שמצא חמורים במדבר והחזירם לבעליהם אחרי שנה שלמה למרות שלא היה חייב בכך.

לפנים משורת הדין – התנהגות כלפי הזולת שלא לפי שורת הדין (= דרך החוק) אלא

בחסד וברחמים. העושה ל"פנים משורת הדין" מוותר מרצונו על זכות המגיעה לו (או על פטור החל עליו) על פי הדין משום שקולי חסד ורחמים.

אחרי שנים עשר חודשי שנה – לא די בכך שאביו של שמואל התנהג לפנים משורת הדין בעצם החזרת האבדה שבעליה התייאשו ממנה, אלא הוא טיפל בחמורים למעלה מהזמן שנקבע במשנה(בבא מציעא, ב', ז') ובברייתא, להחזקת בעלי חיים "שעובדים ואוכלים"(שיכולים "לשלם" בעבודה על הוצאות האכלתם). לפי המשנה, יש לטפל בהם שנים עשר חודשים, אחר כך ניתן למכור אותם, ולשמור את הכסף לבעלים. אביו של שמואל נהג גם בעניין זה "לפנים משורת הדין" והחזיר את החמורים עצמם לבעליהם. שמואל הורה לרב יהודה, בהתאם למעשהו של אביו, לנהוג לפנים משורת הדין. בהמשך הסוגיה, פסיקתו של רב נחמן, שהמוצא ארנק בשוק – הרי אלו שלו(של המוצא). גם אם לאחר זמן מה בא אדם ונותן בה סימן, מבוססת על ההנחה שרוב בני האדם מתייאשים מארנק שאבד בשוק.

בשני הסיפורים יש הסכמה עקרונית שאבדה בשוק, בשל הסבירות הגבוהה שהבעלים יתייאשו ממנה, הופכת מיד לקניין המוצא. בעוד שהסיפור הראשון נותן מקום גם למושג הסימן, המחזק את המחויבות להשיב את האבדה שנמצאה בשוק, בעלת הסימן, לבעליה משום "לפנים משורת הדין".

הסיפור השני מציג בצורה ברורה את זכויות המוצא, הגוברות על זכויות המאבד, המבטלות את המחויבות שיוצר קריטריון הסימן מהמשנה. ומדגיש כי מקום, כמו שוק, יש בו סבירות גבוהה של ייאוש לכן מקנות זכויות קניין למוצא והוא לא צריך לחשוש מגזל.

סיפור נוסף:

בעל חנות שמצא סכום כסף בחנות במקום עמידת הלקוחות, ולפי דינה דשו"ע התכוון לזכות בכסף זה לעצמו, שהרי ודאי התייאשו הבעלים. לאחר כמה ימים נכנס אחד לחנות ודרש את כספו שאבד, וטענתו בפיו מכיוון שיודע הוא שבחנות זו יש מצלמת אבטחה לא נתייאש מכספו והסתמך על כך שאפשר יהיה לברר עפ"י סרט הצילום מי האיש שזכה בכספו ויוכל לתבעו בדיון, על כן מבקש הוא מבעל החנות להחזיר לו את כספו אם אכן הוא זה שזכה בהם.

פסק דין

על אף שלכאורה יש מקום לטענת האובד, נראה עיקר שאין בטענתו כדי להוציא ממון מן המוחזק. מכיוון שקבעו חז"ל שכל דבר שאין בו סימן אדם ודאי מתייאש, אין בידנו לבטל הנחה זו במקום שיש מצלמות וידיאו. שהלא אף במקום שיש בו מצלמות עדיין דבר רחוק שיסמוך דעתו של אדם ולא יתייאש, מאן יאמר שהמצלמות עובדות כראוי, ואת"ל שאכן טובות הנה, מאן יאמר שהתמונה תהיה ברורה דיה כדי שיוכלו לזהות כל אדם ואדם, ואת"ל שאכן התמונה תהיה ברורה מאן יאמר שידע האובד או בעל החנות לזהות את מי שייקח את הכסף, ואת"ל שידעו מי הוא עדיין אפשר שפלוגי יכחיש, וכדומה ספיקות רבים.

תמצית הדבר, במקום שיש הלכה ברורה ופסוקה ללא צד ספק קשה להוציא מן המוחזק בסברות מחודשות וטענות שלא שערום אבותינו.

ומ"מ על בעל החנות להחזיר לאובד את כספו לפני משורת הדין אם נראין הדברים שאכן הוא זה שאבד כסף זה. ובמקרה שלפנינו אכן אמר בעל החנות שהוא מאמין לבעל המעות, אך מ"מ כיון שזכה מן הדין חפץ הוא להחזיק בממון.

וידעתי שיש האומרים משמיה שמרן החזון איש דמי שזכה באבדה שאין בה סימן אין עליו להשיבו לבעלים אף לא לפני משורת הדין, שכך כבשי שרחמנא שזה יאבד את כספו וזה יזכה בהן. אך שמועה זו תמוהה בעיני ובהדי כבשי שרחמנא למה לן, ושמא רצון

ה' להעמיד את המוצא בנסיון אם יקיים מצוה לפניו משה"ד ויתגבר על יצר חמדת הממון ויחזיר לבעלים את שהיה שלהם. ולהביא מבואר בשו"ע הרב הלכות אבדה ומציאה די ש מצוה לפניו משורת הדין להחזיר אבדה שאין בה סימן. ושמעתי מת"ח נאמן מבאי ביתו של מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאף הוא מפקפק בשמועה זו ודעתו בבירור שיש בזה מצוה לפניו משורת הדין.

משפט ישראלי:

גישת המשפט הישראלי בסוגיה הפרוצדורה של השבת אבדה היא המקור לשם החוק נובע מהמשפט העברי כלומר לרוב השבת האבדה במשפט הישראלי מתבססת על המשפט העברי, וכמו כן גם מהותו ומטרתו של החוק נבעו ונולדו, התבססו והסתמכו על המשפט העברי.

החוק מגדיר אבדה מיטלטלין שאבדו לבעליהן או שבנסיבות העניין יש להניח שיצאו משליטתו. (עפ"י המשפט העברי ספר דברים).

מצוות השבת אבדה באה לידי ביטוי בדרך כלל בפסוקי התורה, בסוגיות הגמרה ובפוסקים במקרה של אבדה - חפץ השייך לאדם מסוים, נעלם ממנו, וללא פעולה מצד המוצא סביר להניח שלא יחזור לרשות בעליו. מקרה זה שכח בהחלט גם בימינו. מצווה זו מיושמת גם היום כפי כוונתה המקורית בחפצים ששם הבעלים או דרך אחרת ליצירת קשר עמו נמצאים על החפץ, וכן במקרי אבדן של חפצים יקרי ערך שאותם טורח הבעלים לחפש, כגון תפילין, תיקים, ותכשיטים יקרים. אולם, בחפצים שערכם אינו רב ואין על החפץ פרטים המאפשרים למוצא ליצור קשר עם המאבד רבה המבוכה בקרב מי שרצונו לקיים את הלכות השבת אבדה כהלכתם. ברוב המקרים, כל המודעות, ההכרזות, ושמירת החפץ לאורך שנים, לא יביאו להחזרת החפץ אל הבעלים. החובה לשמור על עשרות, מאות ואלפי פריטים האבודים מבעליהם אך נושאי סימנים הינה משימה בלתי אפשרית. שאלת אופן היישום של הלכות השבת אבדה במקרים הללו דורשת התייחסות רחבה מצד עצמה שעיקרה צמצום חובת השבת האבדה ושמירתה.

ניתן לראות שסעיף 2 א לחוק מובא ומדבר על חובר המוצא, כלומר מוצא האבדה חייב להשיבה לבעליה או להודיע עליה בהקדם למשטרה ועליו לתת את האבדה אם היא דרשה ממנו זאת, אך ניתן גם לא לדווח למשטרה כאשר ניתן להניח שבעל האבדה התייאש ממנה מחמת מיעוט שוויה. ניתן לראות שלפי המשפט העברי האדם חייב לקחת את האבדה, ואילו המשפט הישראלי אינו מחייב זאת אלא מתייחס רק למקרה שבו לקחת את האבדה.

בסעיף 3 לחוק ניתן להבין כאשר מוצא האבדה מוצא אבדה במקום של אדם אחר עליו להודיע לבעלי הרשות ולמוסרה לו לפי הדרישות, כאשר בעל הרשות קיבלת את האבדה ויראו אותו כמוצא.

סעיף 4 לחוק מסביר שכאשר אדם מוצא אבדה והבעלים אינם מתגלים לאחר ארבעה חודשים האבדה שייכת למוצא.

סעיף 5 לחוק הוא סעיף חשוב והוא מדבר על פדיון האבדה כלומר הבעלים הקודם זכאי תוך שנה מהזכייה לפדות אותה מהזוכה או ממי שרכש אותה מהזוכה.

סעיף 6 לחוק מדבר על כך שניתן למכור את האבדה שעלולה להתקלקל או לאבד שיעור ניכר משוויה, או הוצאות השמירה אינן סבירות לעומת השווי של האבדה, או שמדובר בבעלי חיים. כאשר האדם מוכר את האבדה עליו להודיע למשטרה והכסף מהמכירה שייך לבעלים המקורי.

ניתן לראות פסק דין בנושא והפסק הדין הוא פרשת הנדלס נגד קופת עם, בפסק דין זה ב-22 באפריל 1976 נכנס אליעזר הנדלס לבנק קופת עם. יהודי בשם הנדלס ירד למקום חשוב מאוד בבנק- חדר הכספות. שם הוא מצא על הרצפה שטר חוב בעל שווי רב שניתן לשימוש ע"י כל אדם. הנדלס הלך למנהל וסיפר לו על המציאה, ונוצרה מחלוקת בנוגע למי שייך שטר החוב. הם קראו למשטרה והפקידו בה את האיגרת. בבית המשפט העליון הדעות היו הדעות חלוקות בנוגע לבעלות על שטר החוב. השופט אלון טען שלפי המשפט העברי, האיגרת שייכת להנדלס. חדר הכספות אינו מוגדר כרשותו של הבנק (או

כלשון החוק – רשותו של אחר), שכן הלקוחות נכנסים ויוצאים משם באופן תדיר. במשפט העברי יש כלל שאומר "חצרו של אדם קונה לו", כלומר היא קניינו ומה שהגיע לשטחי שייך לי. כלל זה תקף רק כשמדובר בחצר המשתמרת, דהיינו חצר היכולה לשמור על משהו שהגיע אליה (ולמשל חצר המגודרת מכל צדיה), אבל אם חצר היא לא משתמרת מה שהגיע אליה לא שייך לבעליה. אילון טען שחדר הכספות הוא לא חצר המשתמרת שכן אנשים נכנסים ויוצאים ממנה באופן תדיר. בנוסף, טען השופט אילון שלשון החוק בסעיף שלוש לא מתקיימת. הנדלס לא מסר את האבדה לבעל הרשות, אלא האבדה נמסרה ישירות למשטרה. כמו כן, השופט אילון מסביר שיש אינטרס משפטי ומוסרי שהאבדה תהיה שייכת למר הנדלס, מכיוון שאם אנחנו נצ'פר את בעל הרשות ולא את המוצא, אדם שימצא אבדה לא ירצה לדווח. בנוסף, יש פה פגיעה קשה ברגשי הצדק, שכן תחושות הצדק הטבעיות מכוונות אותנו לכך שהאבדה תהיה שייכת למוצא. כמו כן, השופט אילון מסביר כי ההגדרה בחוק למונח רשות הינה כזאת שמדובר ברשות שצריך "רשות להיכנס אליה". השופט ברק מתייחס לסעיף באופן דבקני ומסביר את ההיגיון שיש בכך שהאבדה תהיה שייכת לבעל הרשות ולא למוצא מכיוון שהאינטרס של המאבד הוא לחפש את האבדה אצל בעל הרשות ולא אצל מוצא אנונימי. בנוסף קובע השופט ברק כי מקורות המשפט העברי משמשים כהשראה ולא מחייבים. לבסוף פסק הדין שהתקבל היה לפי דעתו של השופט ברק.

(פסק הדין הנדלס- בד"נ 13/80, (ע"א 546/78, בע"א 546/78, ע"א 412/85 - , ע"א 412/85).

פסק דין נוסף הינו, בית הדין פסק שעל הנתבע לשלם לתובע סך של 27,870 ש"ח, ועל התובע להפקיד התחייבות בבית דין שאם יגרם נזק לנתבע מהצגת השיק לגביה הוא ישלם לנתבע כל נזק שיגרם לו.

תקציר פסק הדין: התובע- סוחר יודאיקה מכר סחורה בסך 30,700 ש"ח לסוחר נוצרי מקליפורניה. התובע חשש לקבל מהקונה שיק מחשבון הבנק שלו שכן לא הכירו לכן נתן

לו הקונה שיק שקיבל מהנתבע על סך 27,870 ש"ח ואת היתרה קיבל במזומנים. באותו יום, התובע איבד את השיק. בתחילה הוא לא זכר מי הוא בעל חשבון הבנק וגם כשנזכר בשם מסוים שכתובתו ברמת גן הוא חיפש במדריך הטלפון ולא מצא וכמעט התייאש כלשונו. לאחר שבועיים הוא הגיע לכתובת שזכר, התברר לו שמדובר בחנות למוצרי חשמל וכך הוא הגיע לנתבע. הנתבע הודה שנתן שיק לסוחר מקליפורניה. בתחילה הסכים הנתבע להחליף את השיק אולם כשבא התובע לקבל את השיק התחמק הנתבע ולאחר זמן הודיע לו שהחליט שאינו צריך לתת לתובע שיק. הנתבע טוען שהשיק נרשם לפקודת אותו סוחר וחושש שמא התובע ראה את השיק אצל הקונה. הוא אינו מכיר את הסוחר ואין לו קשר עמו אך הוא חושש שמא השיק ברשותו של הקונה או שמא העבירו לסוחר אחר. על שאלת התובע איך יתכן שקנה סחורה מאדם לא מוכר ענה הנתבע שבעסק כשלו לפעמים קונים סחורה מוכרת מאדם לא מוכר. התובע טוען שאלו טענות סרק וכל עניינו של הנתבע הוא להרוויח את הסכום הנ"ל. כמו כן, קיימת מחלוקת בין הצדדים לגבי תאריך השיק, התובע טוען שהשיק היה ליום נתינתו ואילו הנתבע טוען שתאריכו היה 15.7.97.

בית הדין קבע לאחר מקרה זה דברים אלו:

א. על הנתבע לשלם לתובע סך של 27,870 ש"ח, וזאת עד לתאריך 15.7.97.

ב. על התובע להפקיד התחייבות בבית-דין, בזוה"ל: "אני הח"מ (-) מתחייב בזאת שבמידה ולמר (-) יגרם נזק ישיר או עקיף כתוצאה מאיבוד שיק מס' (-) משוך על חשבון (-) בסניף (-) בנק (-), אשלם לו כפי הנזק שיגרם. וקבלתי על-כך בקניין באופן המועיל".

ג. פס"ד זה הוא פס"ד ביניים, עד שיתברר שלנתבע לא נגרם כל נזק מאבדת השיק.

מסקנות

א. הצלת ממון חברו מהפסד כלולה במצות השבת אבדה, וכן כלולה בלאו של לא תעמוד על דם רעד.

ב. חיוב השבת אבדה הוא גם בדבר שאין גופו ממון. וי"א שצריך שהשטר יהיה לכל הפחות גופו שווה פרוטה.

ג. מהתנהגות הבעלים ניתן ללמוד אם התייאשו מהאבדה.

ד. ב דעות אם מועיל ייאוש בשט"ח.

ה. המאבד שט"ח, אף שמחייבים את הלווה בתשלום, יש להבטיח שלא יגרם ללווה נזק אם וכאשר ימצא השט"ח.

ו. בהכחשה בין המלווה ללווה על מועד הפירעון, נשבע הלווה היסט ומשלם למועד שטוען שהוא זמן הפירעון.

ז. כאשר מניעת השבועה היא מבי"ד, יגבה המלווה לפי הזמן המאוחר אף שהלווה אינו נשבע.

השוואה בין המשפט הישראלי למשפט העברי :

ההשוואה בין המשפט הישראלי לבין המשפט העברי הוא מאוד מצומצם שכן המשפט הישראלי נעזר במשפט העברי בסוגיות אלו, חוק השבת אבדה, תשל"ג-1973, מסדיר את הטיפול באבדות. כמו הדין העברי, הוא מתייחס לשני השלבים: ראשית מה חייב המוצא לעשות באבדה, ושנית - מתי הופכת האבדה לרכושו של המוצא.

בניגוד לדין העברי, החוק אינו אוסר על המוצא להתעלם מהאבדה. רק אם המוצא מחזיק כבר בחפץ שהלך לאיבוד, החוק חל עליו ומורה להשיב את האבדה לבעליה, למסור הודעה על המציאה למשטרה ולמסור אותה לידיה אם דרשה זאת ממנו. או - אם האבדה נתגלתה "ברשותו של אדם אחר" - למסור אותה לבעלי השטח. מי שנוטל אבדה ולא פועל לפי החוק עובר עבירה. בדומה לדין העברי, מותר למוצא למכור את האבדה (לאחר הודעה על כך למשטרה) כאשר זה נכס שעלול להתקלקל או לאבד שיעור ניכר משוויו, או שהוצאות שמירתו אינן סבירות לעומת שוויו. בדומה לדין העברי, הוא שאין חובה לנסות להשיב אבדה לבעליה או להודיע למשטרה אם שווי האבדה מועט ויש להניח שבשל השווי הנמוך בעליה התייאש ממנה.

לאחר ארבעה חודשים, החוק רואה את הבעלים כמי שהתייאש מן האבדה והיא הופכת לרכושו של המוצא. במשך השנה הראשונה לאחר שהמוצא רוכש את הבעלות, הבעלים המקורי (המאבד) יכול לדרוש לפדות את האבדה, כלומר לקנות אותה מהמוצא, והמוצא יהיה חייב למכור לו אותה.

חשוב לציין שבמשרד המשפטים יצאה סידרה "חוק לישראל" בעריכת נחום רקובר, שכל עניינה הוא בהשוואת המשפט העברי למשפט המדינה. לענייננו ראוי לציין את הספר "השבת אבדה" שיצא בסדרה זו מאת מיכאל ויגודה, מורשת המשפט העברי, ירושלים תשנ"ב-1991.

יחד עם זאת נראה לי שרוב המורים יתקשו בשלב ראשון להשתמש בספר זה לצורך הוראת תלמוד. לכן ברצוני לעמוד רק על עיקרי הדברים כדי שהמורים לתלמוד ייחשפו לאפשרות זו.

1. איסור "לא תוכל להתעלם" שקיים במשפט העברי אינו קיים במשפט הכללי.

2. על פי המשפט העברי התלמודי, ההשבה המומלצת לכתחילה היא רק לבעלים. על פי החוק הישראלי ההשבה יכולה להתבצע לכתחילה גם דרך מסירת האבדה למשטרה.

3. על פי המשפט העברי, ייאוש אמתי מפי הבעלים, בין אם היאוש הוא מפורש ובין אם הוא קיים על פי כללי חזקה שאמנם התייאש, מאפשר למוצא לזכות באבדה. על פי החוק, רק ייאוש "מפני מיעוט שוויה" (סעיף 2(א) לחוק) מאפשר למוצא לזכות באבדה. אבדה רגילה תהיה של המוצא רק אחרי ארבעה חודשים, משלא נמצא המאבד ובתנאי שהמוצא מילא את חובותיו כחוק.

4. על פי המשפט העברי, דיני אבדה שייכים לתחום הקניין הפרטי. על פי החוק, יכול להיות מצב, ארבעה חודשים לאחר שנודע למשטרה על מציאת האבדה, שהאבדה תהיה שייכת למדינה. אין בדין העברי דין הקובע שנכס עובר לבעלות ציבורית במקרה של אבדה ואף בכלל.

5. על פי המשפט העברי, זכיית המוצא היא פעולה משפטית המתאימה לכללי היסוד של דרכי קניין ובעלות. על פי החוק, זכיית המוצא באבדה היא "מענק" של המחוקק על טוב לבו ועל התנהגותו המוסרית של המוצא שהשתדל להשיב את האבדה בדרך שמורה לו החוק. משלא עלה הניסיון בהצלחה (אחרי ארבעה חודשים) מקבל המוצא את האבדה כ"מתנה" וכפיצוי כמשתמע מסעיף 4 (א) לחוק ומההסברים שניתנו להצעת החוק ולפרשנותו.

הבדלים אלה משמעותיים ביותר להבנת נושאים מסוימים בסוגיה התלמודית של השבת אבדה, מבחינה הלכתית ומבחינה אידאולוגיית-מחשבתית כאחד.

נקודת מבט אישית

הנושא הפרוצדורה של השבת האבדה נבחר משום שנושא זה מעניין אותי, ואני רציתי להמשיך וללמוד עליו לאחר שעות לימודי במגמת משפטים, עבודה זו מעניקה לי ידע רב ומורחב בנושא ספציפי הזה, כך כשראיתי את הנושא כאשר הוא הופיע בתוך מאגר הנושאים נורא שמחתי משום שתחום עינינו של השבת אבדה מעסיק אותי רבות בחיי היום יום ולכן רציתי להרחיב את הידע שלי על נושא זה.

בנוסף על כך רציתי ללמוד על השבת אבדה משום שיש הרבה מקרי אבדות בארץ וכלל בעולם עצמו, לדעתי יהיה חשוב אם אנשים חרבים שאינם לומדים משפטים ידעו את חוקי השבות האבדה ואת ההלכות במשפט העברי הקשור להשבת אבדה, כך אנשים רבים יוכלו לפעול לפי החוק הישראלי וכן יבינו ממה נובע החוק הישראלי שכן הוא נובע מהמשפט העברי, כך כאשר אנשים מוצאים אבדה כלשהי הם יוכלו לפעול לפי המוסר ולפי החוק ולא יתעלמו או אינם יחזירו את האבדה, שכן היא יכולה להיות בעלת ערך רב עבור בעליה, לכן לדעתי נושא זה חשוב בהבנתו ובלימודיו.

כאשר למדתי על נושא זה הרחבתי את אופקיי ואני אדאג גם שכל סובבי ילמדו על השבת אבדה במשפט העברי וכן במשפט הישראלי, שכן אני אלמד את חבריי ומשפחתי על נושא זה.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה

חוק השבת האבדה התשל"ג-1973

פסיקה

השופט ברק

ספרות מחקר

ספרים

אנציקלופדיה יהודית, השבת אבדה בדת, השבת אבדה המשפט העברי, השבת אבדה משפט ישראלי, ספרי עמותת נוער שוחר משפט עברי, ספר דברים(תנד)

משפט עברי

ספרות הפסיקה

משנה, רמב"ם, תלמוד.

